alexandr
solženicyn

nežít se lží

konfrontace

Autor otřesného « Souostroví Gulag » by si zasloužil ještě jednu Nobelovu cenu, kdyby se udílela. Za odvahu. Za statečnost říci pravdu do očí těm, kteří lžou. Za výzvy svým spoluobčanům, aby si uchovali čisté ruce, aby se « za skývu chleba nevzdávali své duše ». Na Západě si ani neuvědomují, kolik duchovní síly je k tomu zapotřebí, je-li člověk nucen žít v podmínkách, v nichž se trestá i zaváhání věřit v předhozenou « pravdu » i jakékoli vybočení z řady, natož pak otevřená výzva k dezerci z železného kruhu lži. Bývalý vězeň strašlivého archipelagu stalinských koncentráků, spisovatel Alexandr Solženicyn tu odvahu měl: prohlásit za mrtvou doktrinu, jíž se režim ve dne v noci ohání, kritizovat politiku kremelského vedení v sovětském státě i v zahraničí. Riskoval proces a návrat za mříže uralských či sibiřských žalářů — tak trestali carové všechny svobodomyslné. Riskoval nevlídné cely psychiatrických útulků — to zase vymyslel sovětský režim na ty, jejichž chorobou není změklý mozek, nýbrž nedostatečně ohebná páteř.

Nežít se lží! Ano, tady je třeba začít. Odvrhnout nános polopravd, dezinformací i troufalých lží, pokud je rozpoznáme, seškrábnout patinu liché sebechvály a falešného sebevědomí. U každého jednotlivce, v němž bylí lží nezadusilo semeno odvahy. Odzdola, protože jen tak je možno jednou otřást pyramidou, na níž spočívá vláda podvodu a násilí.

Zatím je jich málo, Solženicyn a jeho druhové, několik kapek v moři. Ale přibývá jich a je stále těžší a těžší je umlčet. Kremlu, který hýčká svůj drahý sen « evropské konference » a dělá vše možné, včetně drobných ústupků, aby světu vnutil

konfrontace

dialektika života

World © 1974 by A. Solshenizyn

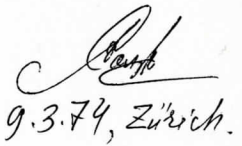
alexandr solženicyn

nežít se lží

konfrontation
verlag
zürich 1974

ČESKÝM ČTENÁŘŮM

Těmito stránkami jsem se obrátil na své krajany. V podstatě se však samozřejmě týkají všech zemí východní Evropy.

Dříve jsme se nesměli ozvat ani šeptem. Teď vydáváme a čteme Samizdat, a když se sejdeme v kuřárnách výzkumných ústavů, jeden druhému si z duše postěžujeme: « Co se jen *oni* nadělají hloupostí, kam nás to jen vedou! Chvástají se zbytečnými lety do vesmíru, zatím co doma je chudoba a bída; podporují nezákonné vlády ve vzdálených zemích, podněcují občanské války; vypěstovali si nepředloženě /a na náš účet/ Mao Ce-tunga, teď *nás* proti němu poženou a my volky nevolky budeme muset jít; odsuzují, koho se jim zachce, zdravé zavírají mezi choromyslné — to všechno *oni*, a *my* jsme proti tomu bezmocní. »

Už v tom vězíme až po krk, už nás všechny zachvátila duchovní zkáza, fyzický zmar vzplane co nevidět a sežehne nás i naše děti — a my se stále jen ustrašeně usmíváme a koktavě drmolíme:

« Jak tomu můžeme zabránit? Takovou moc nemáme! »

Tak beznadějně jsme už klesli, že za každodenní skývu chleba se vzdáváme všech zásad, své duše, všech snah svých předků, všech příležitostí pro své děti —

jen abychom si neohrozili svou vratkou existenci. Nezůstala nám ani pevnost, ani hrdost, ani plamen v srdci. My se nebojíme atomové smrti, nebojíme se ani třetí světové války /třeba se před ní nějak schováme/, my se jen bojíme projevu občanské statečnosti! Jen se neodtrhnout od stáda, neudělat krok samostatně, abychom se náhle neoctli bez bílé veky, bez plynových kamen, bez povolení pobytu v Moskvě.

Co do nás na politickém školení vtloukali, to se v nás ujalo, abychom si žili celý život dobře a pohodlně: *prostředí*, sociální podmínky, z nichž se nikdo nedostane, bytí určuje vědomí. Zač tedy můžeme? Za nic!

A přesto za to můžeme, za všechno! My si ale sami sobě lžeme, abychom se uchlácholili. Nikoliv *oni* jsou vším vinni, nýbrž *my*, jen a jen *my*!

Mnozí namítnou: « Ale vždyť opravdu nic nevymyslíme! Zavřeli nám ústa, neposlouchají nás, neptají se nás. Jak *je* donutit, aby nás poslechli? »

Přesvědčit je — to je nemožné.

Přirozené by bylo uspořádat nové volby, ale ty v naší zemi nebývají.

Na Západě znají lidé stávky, protestní demonstrace

— my ale jsme příliš bojácní, my máme strach: cože, najednou položit práci a vyjít do ulic?

Všechny ostatní cesty, vyzkoušené v poslední době v trpké ruské historii, byly osudné — a tím spíše nejsou pro nás, těch opravdu nám není zapotřebí! Teď, kdy všechny sekyry dosáhly svého, kdy vše, co bylo zaseto, vzešlo, vidíme, jak zbloudili, jak se zmýlili ve svém přílišném sebevědomí ti mladí, kteří terorem, krvavým povstáním a občanskou válkou chtěli vytvořit spravedlivou a šťastnou zem. Ne, děkujeme pěkně, vy osvícenci! Teď už víme, že ohavné metody plodí ohavné výsledky. Naše ruce musí zůstat čisté!

Což se tedy kruh uzavřel? Není skutečně východiska? Nezbývá nám než nečinně čekat, až se najednou něco *samo* stane?

Ono se to ale nás nikdy *samo* nepustí, jestliže to budeme všichni každodenně uznávat, oslavovat a upevňovat a jestliže se neodpoutáme alespoň od jeho nejcitlivějšího místa.

Od *lži.*

Když násilí vniká do pokojného lidského života, jeho tvář září sebevědomím, na své vlajce má vepsáno

a vykřikuje: « Já jsem násilí! Rozejděte se, ustupte, nebo vás rozdrtím! » Avšak násilí rychle stárne, za pár let již není tak sebejisté, a aby se udrželo a zachovalo zdání moci, zvolí si nezbytně za spojence lež. Neboť: násilí se ničím jiným nezaštítí než lží a lež se může udržet jen násilím. Násilí neohrožuje každý den každého z nás svým těžkým spárem; žádá od nás jen, abychom byli poslušní lži a denně se lhaní účastnili: v tom se projevuje veškerá oddanost.

A zde leží, námi přehlížený, nejprostší a nejdostupnější klíč k našemu osvobození: *osobní neúčast při lhaní!* Třebaže lež vše pohltila, třebaže lež vším vládne, v tom nejmenším se však postavme na odpor: ať si vládne, ale *ne mou pomocí!*

A to je východisko ze zdánlivě uzavřeného kruhu naší nemohoucnosti! To nejsnadnější pro nás a nejzhoubnější pro lež. Neboť když se lidé od lži odvrátí, přestane prostě existovat. Podobně jako nákaza může existovat pouze s lidmi.

Nedozráli jsme k tomu, abychom vyšli na náměstí a veřejně hlásali pravdu, abychom nahlas vyslovili, co si myslíme; je to sice hrozné, ale vyzývat k něčemu tako-

vému nemá smysl. Odmítejme však alespoň říkat to, co si nemyslíme!

To také je naše cesta, nejlehčí a nejschůdnější při naší vrozené zbabělosti, daleko lehčí — je hrozné to otevřeně říci — než občanská neposlušnost po vzoru Gándhího.

Naše cesta je: *v ničem nepodporovat vědomě lež*! Uvědomit si, kde je hranice lži /každému se zatím ještě jeví jinde/, a od této snětivé hranice ustoupit! Neslepovat odumřelé kůstky a šupinky Ideologie, nesešívat její shnilé hadry — a budeme překvapeni, jak rychle a bezmocně lež zmizí a jak to, co je nahé, se také jako nahé světu ukáže.

A tak přes všechnu naši nesmělost nechť si každý vybere, zda zůstane vědomě sluhou lži /pochopitelně nikoliv z lásky k ní, ale proto, že chce uživit rodinu a vychovat děti — v duchu lži!/, nebo zda přišel čas, aby se stal čestným člověkem, hodným úcty jak svých dětí tak i svých současníků. Od toho dne pak napříště

— *nenapíše, nepodepíše, nevytiskne za žádných podmínek jedinou větu, která podle jeho mínění zkresluje pravdu;*

— nevysloví takovou větu ani v soukromé rozmluvě ani na veřejnosti, ani o své vůli ani na cizí popud, ani jako agitátor, učitel, vychovatel, ani v divadelní úloze;

— jako malíř, sochař, fotograf, hudebník či technik nezobrazí, nedoprovodí ani nevyšle do éteru jedinou lživou myšlenku, jedinou překroucenou pravdu, kterou jako takovou rozpozná;

— nebude nikdy ani ústně ani písemně citovat « představitele », aby se zalíbil, aby se pojistil nebo aby jeho práce měla úspěch, jestliže s citovanou myšlenkou plně nesouhlasí nebo jestliže ona myšlenka s jeho prací přímo nesouvisí;

— nedá se přinutit, aby šel na manifestaci nebo shromáždění, je-li to proti jeho přání a vůli. Nevezme do ruky a neponese transparent či heslo, s nímž plně nesouhlasí;

— nezvedne ruku, aby hlasoval pro návrh, s nímž se upřímně neztotožňuje; nebude volit ani veřejně ani tajně osobu, kterou pokládá za pochybnou nebo nehodnou důvěry;

— *nedá se zahnat na schůzi, na níž lze očekávat vynucené a zkreslené projednávání otázky;*

— *opustí okamžitě zasedání, schůzi, přednášku, divadelní či filmové představení, jakmile uslyší od řečníka lež, ideologický nesmysl nebo nestoudnou propagandu;*

— *nepředplatí si ani nekoupí takové noviny nebo časopis, které přinášejí zkreslené informace a zamlčují podstatná fakta...*

Nevyjmenovali jsme pochopitelně všechny možné a nutné způsoby, jak se lži vyhnout. Kdo se ale začne očišťovat, ten svým očištěným zrakem snadno uvidí i jiné příležitosti.

Ano, zprvu to nedopadne vždy dobře. Leckdo přijde dočasně o práci. Mladí, kteří chtějí žít podle pravdy, si tím velice zkomplikují vstup do života: i školy jsou plné lží a je třeba vybírat. Kdo však chce být čestný, ten si nemůže nechat zadní vrátka otevřená: dokonce i v nejbezpečnějších technických vědách nesmí nikdo z nás nikdy opomenout ani jeden z vyjmenovaných způ-

sobů, z nichž každý znamená rozhodný krok — buď na stranu pravdy nebo na stranu lži, na stranu duchovní nezávislosti nebo duchovního nevolnictví. A komu se nedostává odvahy dokonce ani na záchranu vlastní duše, ten nechť si nezakládá na svých pokrokových názorech, nechť se nevychloubá, že je akademik či národní umělec, zasloužilý funkcionář či generál, ale nechť si řekne: jsem dobytek a zbabělec za kus žvance a trochu tepla.

Dokonce ani tato cesta, nejmírnější ze všech cest odporu, nebude pro nás třasořitky lehká. Přesto však je lehčí než sebeupálení nebo hladovka; plamen nesežehne tvé tělo, oči neprasknou žárem, a černý chléb s čirou vodou se pro tvou rodinu vždy najde.

Což nám jeden vskutku veliký evropský národ, námi zrazený a oklamaný národ československý, neukázal, že i proti tankům se může postavit nechráněná hruď, bije-li v ní důstojné srdce?

Že to bude nesnadná cesta? Ano, přesto však nejsnadnější ze všech možných. Bude to volba nesnadná pro tělo, ale jedině možná pro duši. Bude to nesnadná cesta, a přesto jsou už u nás lidé, dokonce desítky lidí,

kteří po léta dodržují všechny ony body a žijí podle pravdy.

Nejde tedy o to jako první vykročit touto cestou, ale — *připojit se*! Tím lehčí a kratší bude nám všem připadat, čím svorněji a semknutěji se po ní vydáme! Budou-li nás tisíce, nic s námi nepořídí. Budou-li nás desetitisíce, pak naši zem nepoznáme!

Jestliže se budeme bát, pak si nesmíme naříkat, že nám někdo nedovoluje volně dýchat — pak jsme si tím sami vinni! Přihrbíme-li se ještě více a budeme-li dále čekat, pak naši přátelé biologové přispějí k tomu, jak číst naše myšlenky a ovlivňovat naše geny.

Jestliže se i potom budeme bát, pak jsme beznadějně ztraceni a zasluhujeme si Puškinova opovržení:

> Nač je stádům darů svobody?
> . . . . . .
> Jejich dědictvím z rodu na rod
> je jen jařmo a bič.

A. Solženicyn

Dne 12.února 1974

KNIŽNICE DIALEKTIKA ŽIVOTA

Alexandr Solženicyn
NEŽÍT SE LŽÍ!

Z ruského originálu, vydaného nakladatelstvím
YMCA-Press v Paříži roku 1974,
přeložil Vlastimil Čech.
Obálku navrhl Marcel Anjou.
Graficky upravila Fiorella Caneva.

V září 1974 vydalo nakladatelství
KONFRONTATION VERLAG,
Postfach 1355, CH - 8048 Zürich.

Tento výtisk je neprodejný.

Vytiskla knihtiskárna
INDUSTRIA GRAFICA MODERNA S.P.A.
Verona, Italia.

Imprimatur 21. srpna 1974

World © 1974 by A. Solshenizyn

Translation © 1974 by Konfrontation Verlag

Printed in Italy

svou optiku a svou koncepci vývoje, neutralizoval Západ a uvolnil si ruce pro Čínu... působí bolení hlavy. Disidenti pozvedají svůj hlas, odmítají, kritizují, navrhují řešení. Nestojí všichni na stejné platformě, předepisují různé léky na chorobu sovětské společnosti, avšak na její diagnóze se všichni shodnou.

Solženicynovo « Nežít se lží » je výzvou mířenou především domů. Odmítejme říkat to, co si nemyslíme. A začněme tím — nenalhávat sami sobě! Nezapomenout na příkoří nestačí. Je třeba také něco udělat, aby bylo odstraněno. Bude to trvat dlouho. možná celou generaci, ale musí se začít. « Nežít se lží » je prvním přikázáním v boji za mravní čistotu.

My, Čechoslováci, Solženicynovi rozumíme a dovedeme jeho odvahu ocenit. V naší vlasti vládnou podobné poměry jako v Sovětském svazu a kolaborantské vedení se nestydí skvrnit naše krásné národní heslo a dosazovat za ně lež. Opakovanou, vědomou lež, povýšenou na princip, na raison d'être státu, který si v samospasitelském smyslu říká socialistický. I my jsme měli v dějinách slavné bojovníky za pravdu. Než by se jí vzdali, nechal se jeden raději upálit na hranici, jiný musel opustit milovanou vlast a složit kosti v dalekém Holandsku, dalšího deportovali do brixenského exilu... A Alexandr Solženicyn rozumí nám. Nad všechny komentáře jasnější je jeho výrok ze stati, kterou právě máte v ruce: « Což nám / Rusům / jeden vskutku veliký evropský národ, námi zrazený a oklamaný národ československý, neukázal, že i proti tankům se může postavit nechráněná hrud', bije-li v ní důstojné srdce? »

Stanislav M. Kříž

alexandr solženicyn

nežít se lží

Konfrontace